

ברכת „שהחיינו” על הפרשת תרומות ומעשרות בפעם הראשונה

כסוף חורף תרפ"א ביקר אדמו"ר מגור הרא"ם ז"ל בפעם הראשונה באה"ק, ובשעה שמרן הרב זצ"ל התזיר לו ביקור (אחרי שהאורח הנערץ מחי"ל ביקר אצלו) הודיע לו הרבי בשמחה, שהוא קנה חטים לפסת למצה שמורה ועתה יזכה לקיים מצוה התלויה בקדושת א"י, מצות הפרשת תרומות ומעשרות, שאליה כההתגעגע משה רבינו (עי' סוטה י"ד, א).

והנה העיר לו מרן הרב זצ"ל, שהואיל וזו לו הפעם הראשונה שהגיע לקיום המצות, הרי הוא גם מרויח ברכה נוספת — ברכת שהחיינו, כדברי הגמרא בברכות ל"ג ב: „היה [כהן] עומד ומקריב מנחות בירושלים, אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיעני לזמן הזה", שאמנם לשיטת התוספות היינו דוקא בכהן שיש לו זמן קבוע, ב' פעמים בשנה. וכיון שזו מצוה הבאה מזמן לזמן, חייבת היא בברכת-הזמן, אולם לשיטת רש"י במנחות דף ע"ה, ב' „דמיירי בכהן שלא הקריב מעולם", וכן לפי פירוש רש"י בברכות שם, דמיירי בישראל שלא הביא „מנחות זה ימים רבים", אין הדבר תלוי במהזירות הזמן, אלא בראשונות של קיום המצוה, ולפי זה, הוא הדין בכל מצוה שאדם מישראל זוכה לקיימה בפעם הראשונה, ואמנם כדעת רש"י פסק הרמ"א ביו"ד סי' כ"ח סעי' ב', לגבי מי שמקיים מצות כיסוי-הדם בפעם הראשונה.

אדמו"ר מגור ז"ל: „אם מרא דאתרא, רבה של ירושלים,

פוסק שיש לברך, שהחיינו' — מקבל אני את דבריו!

אדמו"ר מגור ז"ל שהיה כידוע גאון מופלא בהלכה, נכנס מיד במשא ומתן ערני בנושא זה, (שהרי הש"ך ביורה-דעה שם ס"ק ה' מערער על פסקו של הרמ"א. ועי' ב,פרי-הדש" שם שפסק שלא לברך ואילו ה,תבואות שור" שם מחזק את פסק הרמ"א שיש לברך). אולם מרן הרב זצ"ל ביסס את דעתו תוך כדי בירור השיטות בהרחבה כדרכו ואף הוסיף לומר לרבי,

כי שמחת בואו לארץ־ישראל אף היא מצטרפת לשמחת קיום המצוה בפעם הראשונה והריהו יכול לברך שהחיינו ברווחא" *.

* ובחידושי יורה דעה שבספר „מצות ראי"ה למרן הרב זצ"ל (עמ' ק"י קי"א) מצאנו שהוא דן בדברי הש"ך הנ"ל והעלה שם כמה סברות מאלפות, אולם חסר שם הסיום מכתב־יד־קדשו, וחבל על דאבדיו.

אכן הגאון־הפוסק בעל „חיי־אדם" כותב מפורש בספרו חכ"א „שערי צדק" על הלכות א"י (שער משפטי הארץ סעיף כ') „כל מצוה שעושה אדם בפעם הראשונה נראה לי דיש לברך שהחיינו כדעת הרמב"ם" [פי"א מהלכות ברכות הל' ט ועי' פ"ז מהלכות תמידין ומוספין הל' י"ח]. וב„בינת אדם" שם הוסיף וכתב : „ולכן אם אזכה לעלות לארצנו הקדושה ולקיים שם מצות תרומות ומעשרות, בפעם הראשונה שאפריש — אברך שהחיינו".

וגדולה מזו מצינו ב„כפתור ופרח" — מהדורת לונץ — עמ' תע"ה בשם תוספתא דברכות פ"י [לפנינו אין גירסא זו בתוספתא] „היה הולך להפריש תרומ"א אמר ברוך שהגיינו לזמן הזה", ומשמע דלאו דוקא בפעם הראשונה אלא בכל שנה ושנה בהפרשת התבואה החדשה, ועי' אבודרהם : ברכת המצות ומשפטיהם „והרי אמרינן בתוספתא דברכות ההולך להפריש וכו', נראה מפני שהוא שמח ונהנה באסיפת פירותיו". ועי' מה שכתב מו"ן הנצי"ב ז"ל בסוף „העמק שאלה" סי' קצ"א: „דאפילו לפירוש רש"י בברכות, דמיירי בבעל הבית שהביא מנחה אין ראי"ה למצוה אחרת שאין בה שמחה". ועי' סוכה מ"ה, א, תד"ה העושה סוכה וכו', „דמצוה שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו". וצ"ע בשו"ת הרמב"ם פאר הדור סי' מ"ט, שכתב בפירוש שלא לברך שהחיינו בהפרשת תרומ"א, ונראה שהוא מחלק בין הפרשה שנתית רגילה להפרשה בפעם הראשונה, ואין הדברים בתשובה סותרים למה שהבין בעל חכ"א בדעתו של הרמב"ם כאמור לעיל.

ובעיקר הנידון של ברכת שהחיינו על קיום מצוה בפעם הראשונה, ע' אורח חיים סי' כ"ב במ"א ובט"ז וביאורי הגר"א ודמשק אליעזר שם וערוך השולחן, ועי' שו"ת חוות יאיר סי' רל"ז ושו"ת התם סופר או"ח סי' נ"ה, ודיון רחב ומאיר־עינים בנושא זה נמצא בספר „עינים למשפט" למסכת ברכות, למורי הגר"י אריאלי ז"ל — ירושלים תשי"ב — עמ' י"ז-י"ט עיי"ש.

ועתה בהופעת הכרך הנוסף מתשובותיו של מרן הרב זצ"ל — „אורח משפט" נדפסה בסופו — בעמ' רס"ת — תשובת בנוי־חידו הגרצ"י ז"ל להגר"י וואכטפוגל ז"ל, בנידון הוראתו זאת של הרב, ואחרי פירוט הראשונים והפוסקים הסיברים כך, הריהו מסיים : „מכל זה מבורר לברך שהחיינו במצוות תרומ"א בפעם

לאחר ששמע הרבי את דבריו המקיפים של הרב, קם ואמר: „אם מרא דאתרא, רבה של ירושלים, פוסק שצריך לברך שהחיינו, מקבל אני את דעתו“. ובכך שמחה בדרך ברכת-הזמן בשם ומלכות, הפריש תרו"מ ונתן חלק מן התרומה להרב, וחלק לבעל האכסניא [הר"ר ר' דוד לייב ז"ל] שאף הוא היה כהן.

[הר"ר דוד לייב ז"ל מחשובי חסידי גור היה ומראשי כולל פולין בירושלים, והוא חתום על כתב הרבנות שנשלח למרן הרב זצ"ל בער"ח אלול תרע"ט, על ידי ראשי הישיבות ומוסדות החסד שבעיר הקודש — ראה „איש ירושלים" ספר הכבוד לרג"ג ברודר ז"ל — ירושלים תרצ"ז — עמ' 6-85].

**ה„חזון איש" זצ"ל: „הוד כבוד מרן שליט"א,
— — — ביום ב' העבר באתי הלום מווילנא"**

כיוצא בזה נהג ה„ארי אשר עלה מבבל", מרן הגאון המופלא ה„חזון איש" זצ"ל. בעלותו לאה"ק שנתים וחדשים לפני פטירתו של מרן הרב זצ"ל, פנה אליו במכתב מיד בבואו, בשאלה בדבר סדר פדיון מעשר-שני, ובפתח המכתב הוא מתייבב ברוב כבוד מול הדרת-גאונו של מרא-דארעא דישראל:

הוד כבוד מרן שליט"א, שלומכון ישנא,

אבקש בזה להשיבני, אם אפשר להחליף [פירות מעשר-שני שהן] פחות משה-פרוטה, על המטבע שכבר יש בו [פדיון] מעשר [שני] מקודם. ובסוגיא דבבא-מציעא נ"ג, א', ב', מבואר דכי האי גוונא שפיר מתחלל*, ואמרו לי

הראשינה, וביחוד בפעם ראשונה שבא לארץ. וביחוד לאדם גדול שמרובה לו במידה יתירה הרגשת השמחה בזה בבואו לארץ, וכדברי ה„אור החיים" בריש פרשת כי תבוא, וזכותו לקיום מצוותיה.

* תשובת הרב נדפסה בשו"ת משפט כהן סי' נ"ג, ואחרי שחזר הגאון ה„חזון איש" לדון בנושא במכתב נוסף, חזר הרב והשיב לו תשובה שניה — שם סי' נ"ד — והבעיא מוסברת בהרחבה בספר תולדותיו של אותו גאון וצדיק „פאר הדור", ח"ד, עמ' רכ"ב-ג'. ועי' דיון מקיף בנושא ב„כרם ציון השלם", אוצר פרי הלולים — ירושלים תשל"ה — מעמ' רי"א ואילך מפי כתבו של הגרש"ז אורבך שליט"א, והגרא"י זלזניק שליט"א.

שנוהגין איסור בדבר, ולא ידענא טעמא, והא דבר שמצוי מאד, ולכן אבקש להודיעני כמה אמת שמועות על דבר המנהג.

שלו' בכפילא אי"ש קרליץ

יום ד' י"ח תמוז תרצ"ג, תל-אביב

ביום ב' העבר באתי הלום מווילנא

*

מרא דהילכתא במצוות התלויות בארץ

לאורך שנות-דור משמש הרב כאחד המשיבים הגדולים לכל השאלות החמורות שנתעוררו בעולמו של ישראל ובעולמה של ארץ-ישראל, ברם אם בשאר חלקי שולחן-ערוך היו גם גדולים-משיבים אחרים, הרי בהלכות החלויות בארץ היה הרב הכתובת המרכזית, מרא דהילכתא, הפוסק האחרון אשר על פיו נהגו למעשה.

וכך כותב הרב מאיר ברלין ז"ל בהקדמתו ל„משפט כהן“:

„הספר הזה ראשון הוא לשלושים הספרים של רבנו הגדול, גאון ישראל וקדושו, הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל, והולכים ונדפסים מטעם האגודה שניסדה למטרה זאת אחרי עלותי למרומים.

ראשון הוא הספר הזה „משפט כהן“ * — לא במקרה אך בכוונה תחילה. כי אם אמנם בכל היוצא מפרי עטו של רבני הגדול, יש תורה ומעשה, דעה ומחשבה, ומעטים הם בדורות רבים אנשים כוללים ומקיפים את כל ערכי היהדות לעמקם ולרחבם כרבנו ז"ל — בכל זאת ראינו לטוב להדפיס ולהוציא מראש את הספר הזה. כי מלבד אשר מוכתר ומעוטר היה רבנו בכתרה של

* בפתיחת השער של החלק הראשון הזה מתשובותיו של מרן הרב זצ"ל, מוסר לנו בנויחידו הגרצ"י ז"ל, כי שם הספר „משפט כהן“ הוא „עפ"י הכתוב בתורה: כי יפלא ממך דבר למשפט וגו', ובאת אל הכהנים וגו' (דברים י"ז, ח'—ט')“, וגם עפ"י המבואר ומפורסם מחברי הרמב"ן, שעיקר עניינה של כל התורה כולה, גם המצוות שאינן תלויות בארץ, הוא בארץ-ישראל, אשר על כן התורה נקראת „משפט אלקי הארץ“. — — — וכבר נתבארו הדברים בהקדמתו הקדושה של אאמו"ר הרב זצ"ל לספרו „עץ הדור“, על ערך שרשיותו הקרקעית של המצוות התלויות בארץ (עמ' י').

תורה לכל מקצעותיה, ונתנו לאורו בכל תפוצות הגולה אשר שאלו תורה מפיו, היה בראש-וראשונה מרא דהילכתא בארעא לישראל. במשך שנות כהונתו גם בתור „רב ביפו והמושבות“ וגם בתור „גשיא הרבנות הראשית בארץ ישראל“, למד ולימד את העם הלכות התלויות בארץ, אשר באורך גלותני הזנחנו למעשה. אין לנו בדורותינו ובדורות הקודמים ספר שימש להלכה ולמעשה בעניינים הנוגעים אל מצוות התלויות בארץ, כספר הזה המופיע מתוך כתי"ק של רבנו המחבר ז"ל. כל אלה ההלכות הרבות שהן נשנות בבתי המדרש כהלכתא למשיחא קמו ויחיו נגד עינינו, קרם עליהן עור ונהיו לשאלות הדורשות תשובות, אשר על פיהן יעשו ועל פי מסקנותיהן יסדרו את החיים המתהווים בארץ קדשנו. כי זכה רבנו ז"ל להיות מן הראשונים להתוות את הדרך בבנין הארץ וישובה, והוא היה הכהן הגדול אשר הורה בשעתו את האסור ואת המותר, לא רק בדיעבד, אך איך לנטוע, ואיך לעקור נטוע, מה יש מן הבנין ומה יש מן ההריסה, על פי דעת תורתנו הקדישה, לכתחילה, בתחילת הבנין והיצירה של תחיית הארץ ובניינה. והספר הניתן בזה, ספר מעשי הוא ושימושי, לכל יושב בארץ ומתעסק בבניינה ודעתו לשמים, לקיים את דברי התורה אשר לאורה הלכנו בגולה ושמיה יורח לנו בשובנו לארצנו.

ראשון הוא, בזמן הופעתו, הספר הזה ליתר ספרי רבנו ז"ל ההולכים ונדפסים, וראשון הוא במעלה, כי כל מורה הוראה בארץ-ישראל וכל תלמיד העימד להגיע להוראה, כל צורב המתאבק בעפר רגלי חכמים וכל זורע זבל כורם וכל נוטע אשר יש בלבו תורה ויראת שמים, לא ימוש הספר הזה מעל שולחנו, בו יחיה וממנו ילמד ועל פיו יעשה.

„ההלכה החמורה הזאת (שביעית), חזרה ליושנה, על ידי רבינו בספרו שבת הארץ“

לספר „משפט כהן“ קדם ספרו הבהיר של הרב על הלכות שביעית — „שבת הארץ“ שהופיע בשנת תר"ע, וזכה להערכה מרובה בין כל העוסקים בהילכתא רבתא זו, וכך כותב איש-ירושלים הגר"ז גרוסברג ז"ל (אשר חיבר מערכה שלמה של ספרים העוסקים במצוות התלויות בארץ):

„זכור לטוב רבינו גאון ישראל (משקלוב) זצ"ל, אשר בעמל נפשו טרח והמציא לנו ספרו הנכבד „פאת השולחן". כתלמיד ותיק למרן קודש-הקדשים הגר"א (מווילנא) זצוק"ל, יגע ומצא כדי מדתו בספרי רבו ז"ל, והעלה מתוכם פנינים נאירים ומזהירים (במצוות התלויות בארץ), אשר מרן ה"בית יוסף" זצ"ל השמיטם משולחנו הטהור. — — — ובחלק השני זיכה אותנו בהילכתא רבתא הלכות שביעית — — — ההלכה החמורה הזאת תבעה את תפקידה, וחזרה ליושנה על ידי רבינו הגראי"ה קוק זצ"ל, בספרו „שבת הארץ" (הקדמה לספר „המעשה והתקומה" — ירושלים תשי"ח — עמ' 10).

וכך אמר הגאון הירושלמי הצנוע, רבי שמואל-אהרון יודלביץ ז"ל: תשובותיו של הרב בהלכה „קילורין הם לעינים". אילו לא היה מוטרד בענייני הרבנות הראשית ובכל הבעיות הנוגעות בישוב, היה הוא „המשיב" הגדול של הדור! (מפי בנו הר"מ יודלביץ שליט"א).

„בתוך ד' אמות של הלכה, ראינו בו את הגאון בה"א הידיעה, הבקי העצום בכל חדרי התורה והחריף החודר לתוך עומקה של הלכה ופוסק כחד מן קמאי" (הג"ר ראובן כ"ץ ז"ל, רבה של פ"ת, „שערי ציון", אלול תרצ"ו).

* חביב היה „שבת הארץ" על הגאון ר' איסר זלמן מלצר ז"ל, והוא זירז את הדפסתו המחודשת והמושלמת. וכך כותב מו"ר הרב צבי יהודה הכהן קוק ז"ל, בראש המהדורה השניה של הספר, שהופיעה בשנת תרצ"ז: „ומחזיקנא טיבותא לכבוד הגאון ר' איסר-זלמן מלצר שליט"א [זצ"ל], אשר מלבד יקרת זירונו בכלל, להדפסת כתבי יד קדשו דמרן אאמו"ר הרב זצ"ל, גדלה ונכבדה לי מאד הערת-דרישתו, שאשלים לברר ולפרט את ציוני המקורות של ההלכות, אשר בגוף הספר „שבת הארץ" בהוצאתו הראשונה באו קצרים וסתומים יותר מדאי, ועצת פקודתו שמרתי, ויסייעוני מן השמים לאוקמי גירסא זו ולמלא את ציוני המקורות ההלכות".

פרק ו'

„נוכתב גלוי" והדין

(מחאה על דברי-נאצה של אליעזר בן-יהודה)

א.

מאורע מיוחד, שהיה לו הד רחב, ראוי ליחוד-פרק, וזוהי פרשת „המכתב הגלוי", אשר פרסם הרב בקונטרס מודפס, בסוף חורף תרס"ה — דברי מחאה נמרצים נגד הסופר-העורך אליעזר בן-יהודה, אשר העז לכתוב בעתונו „השקפה", ביטוי חמור שיש בו „חרפה גדולה, ביחוד על יושבי ארץ-ישראל", והוא: „אנו כולנו פנינו עורף להעבר [היהודי] — וזו תהלתנו ותפארתנו!"*

„דברים שפלים כאלה, שנדפסו לדאבונו דוקא במכתב-עתי ירושלמי", זעזעו את לבו של הרב, ביחוד כיון שהביע דעה זו בשם הכלל, בשם כל הקהל כולו — „אנו כולנו", ואינני רואה שום דרך לפטור עצמנו ממחאה גלויה:

„יודע אני שזה לא לנו הפעם הראשונה, לראות דברי נאצה, הנוגעים עד הנפש הישראלית, נדפסים בספרותנו החדשה השלילית. אבל שיעז סופר

* „תמיכה גלויה ובלתי-מסויגת בתכנית אוגנדה, הביע בשעתו אליעזר בן-יהודה, שפירסם עשרות מאמרים בזכותה [„הארצישראליות שלי איננה לשמה, לשם הארץ, כי אם לשמו, לשם העם. העם הוא עיקר ולא הארץ" — „השקפה" תרס"ג, גל' ז'] — מ' אליאב, „א"י וישובה במאה ה-י"ט" עמ' 358.

ובלהט הויכוח עם ציוני-ציון, השוללים את תכנית אוגנדה מכל וכל, ומאשימים את הטרטוריאליסטים בבגידה בארץ-ישראל, ובהפניית עורף לכל העבר של עם ישראל, כתב בן-יהודה את הדברים הבאים:

„עוד טענה אחת גדולה ונוראה, טוענים ציוני-ציון על „האוגנדיים", כי הם „האוגנדיים" פונים עורף לכל העבר שלנו. כמה צביעות בטענה! כי אל נא נאחז את העינים! רק בעלי הרעד של „חפוש חטאים" לא פנו עורף להעבר שלנו, ואנחנו כולנו פנינו עורף להעבר, וזו תהלתנו ותפארתנו" („השקפה", גל' מ"ת, תרס"ה).

אחד להעיד בשם כל הקהל כולו, שכולנו פנינו עורף להעבר, וזו תהלתנו ותפארתנו — — — שיקח אדם יחיד, דעה רחבה כזאת לעצמו, לדבר בקלות-ראש כזאת, על דבר יחס של עם שלם לכל התולדה שלו [לכל העבר ההיסטורי שלנו] — לא בתור דעתו כיחיד, כי אם בשם העם כולו — זו היא חוצפה שאיננה מצויה".

— — — „כשבא להעיד גלוי — — — שאנחנו כולנו פונים עורף להעבר שלנו. שהוא מקור חיינו, הקשור עם ההוה והעתיד שלנו עדי-עד — חייבים אנו למחות בדבר, ולהודיע כי לא מלבנו, כי אם מלבו הוציא אלה הדברים, המחרפים מערכות ישראל".

לעומת „השופכים בוז וקלון על תורתנו. אומתנו, תולדותנו וחכמתנו, בדברים הראויים להשמע מפי הגרועים שבשונאי ישראל בין רשעי אומות-העולם", בטוח הרב כי „כל חכם-לב לא יחת כלל מגערת הבוזים ליקחת אם", בידעו מה רבים הם „רגשי העדינות המנשאים את נפש האומה, ומה רבה החכמה ומוסר-ההשכל הנמצא בדברי קדמונינו".

וממשיך הרב לכלול יחד גדולת עבר האומה ועתידה, ואף קובע שגם בהוה, במצב הקשה הנוכחי, אין למעט את החיוב הרב שבחיים הפנימיים של האומה, דבר שאפילו אנשי-הרוח שבאומות-העולם יודעים להעריך אותו: „מראשית ועד אחרית, מהכלל [של האומה הישראלית] הכונס את כל הפריטים כולם, יראה האור הגנוז [באומה] אשר לא יתם אורו, וכח-החיים הנפלא [שבה] יחובר, עם הדעות הנעלות והמדות הטהורות, אשר מעולם הן לני למורשה. [דעות ומדות אלו] הן התחזקו תמיד, הודות לקיום החובות [המצוות] המעשיות בפועל, ועל ידי החיבה הגדולה לתלמודן [תלמוד תורה] המביא לידי מעשה, [כך היה בעבר] ועל ידן יעמוד בנו צביונו לעד.

וככל אשר נתפתחו כחותינו השכליים והמעשיים — בין אותם שבאו ממקור ישראל ובין הדברים שהוברכו [עי' יבמות ס"ג, א] בנו ממיטבתם של העמים המתוקנים — — — זגנה בשמרנו את דרך החיים [המיוחדת] שלנו, ישוב הכל להוסיף בנו כוח, לפי תכונתנו [המקורית] והאופי המיתי שלנו, אשר כשאנו חיים על פיהם, מתפתחת ההיסטוריא שלנו על פי טבעה הראוי לה".

וגם עכשיו — „המעולים שבחושבי-מחשבות בכל עם ולשון — שהם

תפארת המין האנושי — יודעים את הערך של פעולתנו הרוחנית הגדולה בעולם. יודעים את הדרת החיים הפנימיים שלנו, שלא הספיקה [שלא הצליחה] אפילו תקופת-הרדיפה היותר נוראה לנוולם.

יבצדק אמר החסיד שבאומות-העולם בימינו, סולוביוב, ששאלת-היהודים איננה במציאות כלל, כי אם היא שאלת-הנוצרים, שלא באו למדרגה האנושית-המוסרית, לדעת איך להתנהג עם עם יקר ורב-הכשרון כיהודים."

„ואם היה עורך ה„השקפה" מציע את דבריו הללו בשם עצמו, לא היה עולה על דעתי להתווכח בזה. אבל עכשיו שיצא על הכלל כולו, ושמובן הדבר שצעירינו פה בארץ ישראל הם הכלל שלו — אי אפשר שנעבור על הדבר בשתיקה", והרב פונה במיוחד אל הצעירים, שיצאו גם הם „במחאה גלויה על העלילה השפלה שהעליל עליכם עורך ה„השקפה" — ותענו ותאמרו שחלילה לנו לפנות עורף להעבר שלנו, אשר בצילו חיינו ונחיה".

„מכתב גלוי" זה מופיע בשלמותו ב„אגרות הראיה", ח"א, עמ' ט"ז—י"ח, והוא נדפס בשעתו כחוברת קטנה, ונפוץ בטפסים רבים בירושלים, ביפו ובמושבות. חידוש רב היה בהופעתו: בעצם התגובה, בתכנה, בצורתה ובפרסומה, ועל כן רב היה הרושם, והדיו היו חזקים ביותר.

ב.

בשם הצעירים שבא"י, הופיעה מיד תשובה גלויה ב„ההבצלת" (גל' 13, תרס"ה), „הצעיר באלפי" ישראל פורת. התשובה הכוללת דברים חריפים ביותר נגד עורך ה„השקפה" ונגד דבריו, פותחת בדברי-הערכה חמים ביותר להרב „אוצר כל כלי חמדה, הוגה דעות עמוקות, פה מפיק מרגליות, האשכול מוהרא"י הכהן שליט"א, המכהן פאר בעיה"ק יפו והמושבות ת"ו", וממשיכה ואומרת:

„הגיע עדינו מכתבו הגלוי, הכתוב באש-רשפי קודש שלהבת יי-ה דברים חוצבים נובעים מבאר-מים-חיים, נחל נובע מקור חכמה — — — יהי כבוד גאונו ברוך, על אשר נדבה לבו רוח טהרה לדאוג לצאן כדשים", ואחרי הבעת התודה להרב על תגובתו-מהאתו, הרי עם ההודאה על העבר הוא מבקש שגם בעתיד „יאר נא כבוד-גאונו אלינו פנים, יערוף כמטר לקחו, יעודדנו נא בטל של תחיה כפעם בפעם, ואנחנו נשתה לרויה מטל

השמים, ניתן אוזן קשבת לכל הגה היוצא מפיו המצוין בהגיונו, לדבריו הגעיימים השקולים בפלס השכל ומאזני הצדק. — — —

„אנחנו כולנו מקדישים ומעריצים את העבר שלנו, מרגישים אנו תפארת הדרתו והודו אשר אצל עלינו, וכדמותו יהיה גם עתידנו הרוחני, ביתר שאת ויתר עוז, והיא תהלתנו ותפארתנו. — — — חזקו ונתחזקה, אחי היקרים צעירי ציון, בעד תורתנו הקדושה שהיא לאומיותנו“.

והוא מסיים בברכת שלום למר ולתורתו, בשמו ובשם כל חברי הצעירים, תמימי דעות, המיחלים אל לקחו הטוב כאל מלקוש“.

תשובה-תגובה חריפה זו של צעיר גלה-גמרץ זה, נכתבה ביפו, כמודפס בסופה: „יפו, בחודש אדר שני, ה' תרס"ה“, אולם תגובת ירושלים — ירושלים של מעלה — עולה על כל דמיון, ואילו קלטנו את הדברים רק מפי השמועה, מפי ספורי זקני העיר, היינו ודאי אומרים אין דבריהם מדויקים, כי מוגזמים הם ומופרזים. אולם הדברים כתובים וחתומים, מודפסים ב„החבצלת“ וב„הפלס“, ומופיעים בקונטרס מיוחד עם כל החתימות של גדולי ירושלים (ובטופס יקר-המציאות שהגיע אלי מידי איש-ירושלים הרב אליעזר כהן שליט"א, הוטבעו לצד החתימות המודפסות גם ההותמות של בתי-הדין).

ובכן — בירושלים עורר המכתב הגלוי התרגשות יוצאת מן הכלל. ירושלים אשר כבר התרגלה לדברי הנאצה של עורך ה„השקפה“, הופתעה מעוצם המחאה של הרב מיפו, והתרשמת מאד מתכנה ומסגנונה.

ירושלים היתה רגילה לדברי מחאה על תופעות שליליות, מחאות בצורת מודעות שנתפרסמו-שנדבקו על הקירות, והיו אלה זעקות-כאב או דברי שצה-קצף, והללו הפכו לענין שבשיגרא, שגם הציבור החרדי התייחס אליהן באדישות, והאחרים לא הגיבו כלל.

והנה הגיע המכתב הגלוי של הרב מיפו, והוא עשה רושם גדול בכל החוגים. דברי-הנגידים האמורים בגאון ועוז-רוח, הכוללים גם תגובה וגם הסברה, אשר הציבור כולו קיבל אותו בהתלהבות, הפכו לשיחת-היום, עד כדי התעוררות כללית של כל גדולי ירושלים, וביחוד של בתי-הדין, להתאסף ולדון כיצד עליהם להגיב בפומבי על חידוש מיוחד זה — מכתב-

פנייתו של הרב אשר החליט שיש הכרח „להביע גלוי לכל את המחאה הנמרצת“.

ג.

תגובת גדולי ירושלים

הרי לנו דברי גדולי ירושלים ככתבם וכלשונם:

למע' כבוד הרב הגאון איש האשכולות וכו' צדיק מפורסם וכו'
מו"ה אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א רב בעה"ק יפו והמושבות
ת"ו ויהי נועם ר' עליו ומעשה ידיו יבונן.

למראה עיני חברותא קדישא קהלה קדישא שבירושלים עיה"ק תובב"א
בהתקבצם יחד בתי הדינים מקהלות ספרדים ואשכנזים פרושים וחסידים
הי"ו ויחידי סגולה מרבני עיר קדשנו, הובא הקונטרס הנעלה אשר יצא
מעטו של הדר"ג הנקוב בשם „מכתב גלוי" אשר בו יצא לקנא קנאת
תורתנו הק' ועם הק' זרע אמונים שומרי חוקי חורב, ומוסרים נפשם על
קיום התורה הכתובה והמסורה, נגד דברי נאצה ובוז אשר יצא מאת המו"ל
עורך „השקפה" פה, גליון מ"ח, המעיד על עצמו שכבר פנה עורף לכל
העבר הק' לנו וכתב על קרן „הצבי" שאין לו חלק בתורת אלקי ישראל.
ודברי כת"ר הנעלים והטהורים היוצאים מפי כהן גדול המקנא לאלקיו
ותורתו ועמו, נקראו בפומבי לעיני האסיפה והכניסיה הזאת.

והנה התודה והברכה אשר רחשו שפתי כל השומעים להדר"ג שליט"א,
על דבריו המסולאים, המדבר בשם כל עדת ה' האוחזים בסנסיני עץ החיים
תורתנו הק' וחקיה הנעימים, והמקיימים תמיד מאמר הכתוב „טפלו עלי
שקר זדים, אני בכל לב אצור פקודיך", הסכימו כל העדה לערוך להדר"ג
מכתב גלוי בשם כל רבני עי"ק ובתי הדינים הספרדים אשכנזים פרושים
וחסידים את הגות לבבנו בנוגע להמאורע הלזאת ומכתב גלוי להדר"ג.
כי הנה לכאורה בתחילת השקפה נראה לנו יציאתו זאת להשיב לכסיל
כזה כאולתו לדבר זר מאד, כי מה לכהן גדול בתורה כמיכ"י [כמורהו ירבו
בישראל], בבית הקברות, להטפל בקבורת דבר טמא ומת בחייו, כי אם
באנו להשיב על כל דברי המינות והכפירה בעיקר, הממלאים תמיד את
כל גליוני המו"ל זה, אין אנו מספיקים, כי אין בינו לבין המומרים והמיסיון,
אשר זה דרכם תמיד להדביק בחוצות ירוש' ת"ו גליונות ודרשות של

דופי וכפירה נגד קדשי עמנו, ואין בין המו"ל הזה ובינם מאומה אפי' כמלא נימא. והנה מעולם לא שמענו ולא ראינו כי מצא לו איזה רב וחבר, חיוב בדבר לצאת בגלוי להשיב על דברי הבלים כאלה, וכל איש ישראל העובר על פני גליונותיהם המודבקים תמיד על כתלי רחובות בת ציון, יקיים בנפשו אל תקרב אל פתח ביתה, פרעוהו אל תעבור בו סטה מעליו ועבור, כי באמת כל המשים לבו להתוכח בדברי הבליהם ולהשיב עליהם, הרי נותן לפחות בראשונה איזה ערך ומשקל לדברי הבאי לאמר שכדאי להתוכח בם ולנגדם, ובפרט כי אנו מוזהרים בזה מפי חז"ל לבלי השיב לאפיקורוס ישראל כי כש"כ דפקר טפי.

אמנם בשים לב מצאנו אנחנו הפתרון להחידה הזאת, ומתוך דבריו הכרנו הסיבות הצודקות אשר העירו את לבב הדר"ג לצאת הפעם במחאה על דברי המינות האלה: א) כי הדר"ג שליט"א זה שבחו בארץ הק' אך מעט, וטרם ידע והכיר את שפלות המו"ל הזה ברוחניות ובגשמיות, ועל כן חשב אותו לבן יהודי אשר הוא כאבר המדולדל ורקב לבית יהודה. לא כן אנחנו היודעים ומכירים את עזותו וכפירתו בעיקר, הרי הוא מכבר בעינינו כאבר אשר כבר נכרת ונרקב מגויה ומי ישים לבו לנביחתו, כי על כן יותר טוב להאומה הישראלית אשר יבדלו גא אנשים כאלה מאתנו ויגלו נבלותם כי אין להם עוד חלק בכל קדשי עמנו ובכל העבר הק' לנו, ולא יהיו עוד לפוקה לנו.

זאת שנית חרד כתר"ה על אשר העיז לדבר בשם העדה כי פנו עורף להעבר ועל כן חשב כי חובה לצאת במחאה כנגדו, אשר באמת המכירים בעזותם וחציפותם של מינים ובוגדים כאלה יודעים כי זה דרכם תמיד לדבר בשם רבים בשם „אנחנו" ואין איש בעדה אשר יפונה אף רגע אחד להאמין כי דבריהם דעת הקהל חלילה, או אפילו דעת כתה אחת מעם הקדוש אשר קשורים המה בעבותות קדושות להעבר שלנו המזהיר בלבבות טהורות כוזהר הרקיע, וכל דברי ימי העם הנדכא הלזה חרות עלי לוחות ק' ומוזהרים לכל ישרי לב אף מאומות העולם היודעים להוקיר ולהכיר את העבר שלנו, אשר הפיץ אור צח לכל באי עולם ואשר היה ואשר יהיה תמיד לאור גויים רבים כמאמר הכתוב והלכו גויים לאורך, ואם זד ומין יבא ויכפור ויטיל דופי בהעבר של בית ישראל הרי הוא גש בעיני משכילי

מכתב גלוי

למע' כבוד הרב הגאון איש האשכולות

ובו' צדיק מפורסם וכו'

מו"ה אברהם יצחק הכהן קוק

שליט"א

רב בעה"ק יפן והמושבות ת"ו.

מאת הרבנים הגאונים ובתי הדינים

מקהלות ספרדים ואשכנזים הי"ו

בעה"ק ירושלם ת"ז

החיי נריה 1234567

— יב —

נאם יצחק בלאזער הרב מפעטערבורג

נאם שאול חיים הקרי הרב מדונבראונא

נאם דוד במוה"ר יוסף זלדה מאזיוועצקי

הרב מארגאנשינע

נאם דוד צבי יכונה הירש הרב ממאנישעסמער

נאם יוסף חיים זאנענפעלד

נאם מנחם מענדיל ראבין

האומות לחסר דעת ומשוגע, ועל כן זה דרכנו אנחנו תמיד לבלי שים לב אף רגע אחד להשיב על שטותים והבלים כאלה.

אמנם אמת הדבר כי על דבר אחד יש לנו לדאוג כי בעוה"ר נמצאו עולי ימים וצעירים אשר בקראם דברי נאצות כאלה וישתו מהמים הרעים והמבאשים האלה וירעלו ח"ו, הלא גם לזה דאגנו עוד מזה כעשר שנים בעת אשר החל לבצבץ המו"ל הנה בדברי מינות, הלא יצאו כל חכמי העדה וגאוני הדור למקהלות הספרדים והאשכנזים הי"ו ויכריזו באיסור ובחומר לבלי קרוא במאמריו המזוהמים והטבולים בארס הכפירה והמינות והרי הוא ככל ספרי המינות אשר אסור לקרות בהם, וע"כ כאז ועד היום יראי ה' בדלים ממנו תמיד וזאת היתה או חובתנו ועשינוה, וגם עתה אין עוד מה להוסיף כי אם להזהיר ולפרסם את הגלוי ואת אשר בעצמו מכריז כי כבר פנה עורף לכל קדשי הגוי הק' הזה, ואין לנו בו ובאנשים כמותו שום עסק וח"ו לא נלכד בשתיקתנו לדברי מינות כאלה לשומע ושותק ח"ו, ילך הוא ואנשים כמוהו בדרכם כסל למו וכל בית ישראל נקיים.

ולא נשאר לנו כי אם לתת תודה לכתר"ה שליט"א על כונתו הרצויה, ובזה הגנו חותמים בברכה יתן ד' ויסתום פיות משטינינו ומקטרגינו ויקום בנו כל כלי יוצר עליך לא יצלח, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם וגו'.

החותמים בברכה ביום ח' אדר ב' תרס"ה פעה"ק ירושלם ת"ו

נאם חיים יעקב שפירא	יעקב שמעון מאטאלון ס"ט
נאם משה נחום וואלענשטיין	(מקום חותמו)
נאם אריה ליב בהרא"ר ז"ל	הצעיר בכור אהרן אלנקוה הי"ו
[בית-דין צדק אשכנזים-פרושים]	הצעיר שמואל נסים הי"ו
(חותם)	הצעיר נחמן בטיטו ס"ט
	הצעיר אליהו מ. פאניזיל ס"ט
	[בית-דין צדק ספרדים]
	(חותם)

נאם ליפמן דוד במהר"י ז"ל   נאם יצחק בלאזער
 נאם יוסף יהודה ברי"ד הלוי ז"ל   הרב מפעטערבורג
 נאם אברהם בלי"א מדי"ה דוד הכהן   נאם שאול חיים הלוי
 ז"ל   הרב מדובראוונא
 [בית-דין צדק אשכנזים-חסידים]   נאם דוד במוה"ר יוסף זלה"ה
 (חותם)   מאזיוועצקי הרב מארגאנטינע

נאם דוד צבי יכונה הירש
 הרב ממאנישעסטער
 נאם יוסף חיים זאנענפעלד
 נאם מנחם מענדיל ראבין.

ברכה לרבה של יפו
 „המדבר בשם כל עדת-ד'“

גם מכתב-גלוי זה נדפס בחוברת מיוחדת כאמור, והוא גם נשלח אל עורך „התבצלת“ : „בטובו להדפיס במכתב-עתי שלו את המכתב הגלוי ששלחנו להרב הגאון אב"ד דיפו שליט"א, ועל החתום: משה נחום וואלענשטיין, אריה לייב בהרר"אד ז"ל [דייני הביד"צ של הפרושים], ליפמן דוד בהרא"ד ז"ל [דיין הבד"צ של החסידים] דוד באא"מ יוסף זלה"ה מאזיוועצקי [רב-עולה מארגנטינא].

הבקשה נענתה, ובגל' 18 — י"ג ניסן — ה'תרס"ה, מופיע המכתב הגלוי ועליו כל חתימות גדולי קרתא דשופריא ודייני בתי-דיניה — „ספרדים, אשכנזים, פרושים וחסידים“ — החותמים בברכה לרבה של יפו „המדבר בשם כל עדת ד'“.

מאורע זה שקרה חודש ימים אחרי פטירת הגאון האדר"ת ז"ל, חדשים בטרם מלאה שנה לשבת הרב על כסא רבנותו ביפו, מוכיח באיוו מהירות ביצירה לה אישיותו הרבנית-התורנית את מקומה המכובד, בתוככי גדולי „העיר רבתי-עם — בדעות“, החרדים לכל קודש בישראל. תגובתם המיוחדת מזכירה לנו את ברכת-השלום אשר נשלחה בשעתה ע"י בית-הדין שבלשכת-הגזית לרבי יהודה בן בתירא: „אשריך, שאתה בנציבין ומצודתך פרושה בירושלים“ (פסחים ג', ב).

ד.

גילוי היחס הנערץ של ראשי הישוב הישן, אל האישיות הרבנית התוססת-הנמרצת, אשר קמה לעזרת-ד' בגבורים בתוככי הישוב החדש, פתח לפנינו שער רחב לסיכום הכולל של אחד מחשובי פרנסי-הציבור, מהנהלת המוסדות הירושלמיים הותיקים, ת"ת וישיבת „עץ חיים" וביה"ח „ביקור חולים" (וכמו שנקראו בקיצור: ת"ח וב"ח) — רבי יהושע-מאיר רייכמן ז"ל, המעלה זכרונות מנבכי העבר ומספר:

„בימים ההם היה כבר מרן הגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק זצוק"ל, הרב ואב"ד לקהלת יפו והמושבות, ויחסי ידידות ואהבה נקשרו בינו לבין ראשי העדה בירושלים ומנהלי מוסדותיה. הגאון הישיש רבי שמואל סלאנט ז"ל, יחד עם הגאון רבי חיים ברלין ז"ל שבא לעזרתו בהנהלת הרבנות הירושלמית, מסרו לידו את ההשגחה הרוחנית על המושבות „להקים שם עולה של תורה", בדעתם כי הם מוסרים אותה לידיים נאמנות, והם שניהם — ואתם כל רבני ירושלים וחברי הבד"צ — לא עשו דבר מעניני הכלל, מבלי להמלך תחילה ברבה של יפו. כל המכתבים שנשלחו אליו מירושלים בעניני הכלל, מלאים הערצה והכרה בגדלותו וצדקותו, ועל אחד המכתבים משנת תרס"ח, מוסיף הגאון רבי חיים ברלין נוסף על דברי-הבד"צ, ליתרון אהבה: „אין מזרזין אלא למזורז, כמוהו ירבו בישראל, וכהנים זריזים הם, וביחוד הכהן הגדול מאהי". ואף הוא השיב במשנה-אהבה לירושלים, לרבניה ולגדולי התורה שבה, אל הישיבות ולומדי התורה שבה, ואל מוסדות הצדקה והחסד וראשיהם ומנהליהם.* ולכן כבר אז היו כאלה מאנשי ירושלים ועסקניה, אשר בקשו לראות את הרב קוק ממלא את מקום חותנו הגאון האדר"ת זצוק"ל" (ספר יהושע" — ירושלים תש"ב — עמ' קכ"ו—ז').

* הרב עמל לחבב את אנשי הישוב הישן על בני הישוב החדש, וציין בכל הזדמנות את מעלותיהם וסגולותיהם, כך עשה בכתב וכך עשה בעל-פה. ואמנם לא עברו ימים מרובים, והורגש שינוי-היחס של אנשי יפו לבני-ירושלים. בה בשעה שמקודם היתה מצד אנשי יפו, התרחקות מסוימת מבני הישוב הישן, לובשי הבגדים השחורים או המנומרים, הרי עם בואו של הרב,

ומשלים את התמונה ר' דב-נתן ברינקר ז"ל המספר בפרקי-זכרונותיו על הרב ותקופתו:

„את היום ואת השנה של הפגישה הזאת, איני זוכר בדיוק, אולם התמונה כמו חיה נצבת לפני: בחצר החורבה, בחדרי הת"ת ובהיכל הישיבה „עץ חיים“, תכונה גדולה. השמש הספרדי, שמואליקה, אשתו ובני ובתו, עובדים מאז הבוקר בניקוי החדרים והחצר. המשגיחים: ר' משה, ר' מוניס, ר' משה-אליה ור' רפאל, עומדים על משמרתם ומזרזים את המלמדים ואת הילדים להתכנס לחדרים ולהתחיל בלמודים. מה יש? מה קרה? — בוודאי אורח או אורחים יבקרו היום את הת"ת. לדבר זה כבר הורגלנו: אבל מי הוא האורח? בוודאי עשיר גדול, הן התכונה הרבה וההקפדה היתירה על הנקיון מעידים על כך. רגילים היינו, שגם רבנים יבואו לבקר את הת"ת והישיבה, אבל אלה לא הנקיון עושה עליהם רושם.

אולם בבית רבי שמואל ידעו כבר בבוקר בעת התפלה, כי היום יבוא לבקר¹⁴ רבי שמואל, הרב החדש של יפו והמושבות, ורבי שמואל לבש את בגדי-השבת כבר בבוקר.

מיפו לירושלים אי-אפשר היה בימים ההם לבוא בו ביום. דרושה היתה לזה הכנה מרובה. הרכבת הלכה שתיים או שלש פעמים בשבוע, וכיום תמים היו נוסעים בה. העגלות הלכו בלילה, וכשיצאו מיפו בערב הגיעו לירושלים בהשכמת הבוקר. והרב של יפו בא לבקר את רבי שמואל סלנט בשעות הבוקר. אין זאת כי הגיע לירושלים כבר יום קודם (הוריו גרו בירושלים).

הלמודים בחדרים ובישיבה החלו במוקדם ביום זה, אבל באי-מנוחה. פעם בפעם יצא משקיף מן החדרים ומן הישיבה, לראות אם כבר בא.

פעל יחס הכבוד והחיבה שלו — וכן דברי ההערכה שלו — לבאים מירושלים, שגם אנשי העיר התחילו מתייחסים אליהם כראוי. ואם המדובר היה על תלמיד-חכם קשיש או צעיר, היה הרב מפרסמו ומעתיר עליו דברי שבח, למען ידעו להוקירו ולכבדו, וכן להגיש לו עזרה במידה שהיה נזקק לה.

ברם, שינוי מסוים זה לא יכול היה לגשור גשר רחב על פני תהום עמוק, תהום של חילוקי דעות והשקפות, יסודות אמונה וארחות חיים, וידע הרב כי רבה רבה עוד המלאכה לפניו בשני הצדדים גם יחד.

קלד

חיי הראייה

החדר שבו למדתי היה בדיוק מול ביתו של רבי שמואל, ואני זכיתי גם להיות המשקיף, כי ישבתי הראשון בקצה השולחן סמוך לדלת.

„הוא בא!“ — נשמע הקול בחצר החורבה מפי המשקיפים, ובין רגע נאילו על פי פקודה עמדו כל הילדים עם רביותיהם על פתחי הדריהם, ובני הישיבה יצאו כולם על הגוזוטרא הארוכה לראות במחזה — נדם קול התורה בפני שר התורה.

צעיר היה אז הרב של יפו, בשנות הארבעים, לעומת הרבנים הזקנים והישישים שהיו רגילים לעלות לירושלים בימים ההם. אבל פניו האציליים, הליכת הכבוד שלו, כשהוא מוקף מלוויו, עוררו בלב המסתכלים רגש של כבוד ורוממות, ושמו של הרב מיפו, שהרעיש את העולם התורני בירושלים, הגדיל את רגשות היראה והכבוד, וכולם רצו לראות, כיצד יקבל רבי שמואל את פניו של הרב מיפו.

רבי שמואל, שהיה רגיש מאד וקל תנועה, קם מיד מכסאו והחל ללכת לקראת האורח. לבוש חלט צבעוני ושטריימל, רץ לקבל את פניו, וכשהרגיש שהאורח החל לעלות על מדרגות ביתו, החיש את הליוכו, עד שנשמט מזרועות מלויו שהוליכוהו, וכשהוא נשען במעקה החל לקפץ מן המדרגות.

הרב האורח, שצעדיו היו עד כה מדודים, ובאימה ויראה הלך לקראת רבו הגדול ממנו בשנים פי שנים (רבי שמואל היה אז כבר למעלה מתשעים), נודעזע אף הוא והחיש את צעדיו, עד שנפגשו בחצי המעלות, ונפלו זה לתוך זרועותיו של זה, וחבקו ונשקו זה לזה, ושלובי זרוע עלו לבית רבי שמואל.

את אשר היה בפנים הבית, קשה היה לראות מגודל הדוחק והצפיפות. בית הרב' של רבי שמואל סלגט הכיל שני חדרים, האחד היה חדר המטות והשני היה מקום תפלה וקבלת אורחים. גודל כל חדר הוא כחמשה על המשה מטרים. ספרו שרבי שמואל חבק ולטף את הרב של יפו ממש, כמו שהיה רגיל לחבק וללטף את הילדים שהיו באים אליו, והיו חביבים עליו מאד מאד. ועוד אמרו: שלא נתקררה דעתו של רבי שמואל, עד שהושיב את הרב של יפו על כסאו, והרב האורח נודעזע מקבלת הפנים הסוערת הזאת. מגודל ההתרגשות לא ביקר האורח ביום ההוא בחדרי הת"ת ובישיבה,

והבטיח לבקדם במיוחד, דבר שקיים כבר אחרי מותו של רבי שמואל סלנט. שיתת היום בירושלים בכלל ובחורבה בפרט היתה דבר בקורו של הרב מיפו. דורשי רשומות השתדלו לשער השערות מהשערות שונות. רבי שמואל סלנט היה כבר זקן ושבע ימים, ועוד קודם לכן דאג לממלא מקומו, והביא לשם כך את הגאון רבי אלי' דוד רבינוביץ תאומים, הרב ממיר, חותנו של הרב מיפו, ומסר לו את הרבנות, וכשנסתלק זה עוד בהיי רבי שמואל חפשו ממלא מקום אחר. בינתיים בא לירושלים הגאון רבי חיים ברלין, אבל גם הוא כבר זקן, ולכן היו כאלה שאמרו בפירוש שרבי שמואל סלנט נתן את עינו ברבה של יפו לממלא מקומו, והיו כאלה שאמרו שדבר זה עוד מוקדם, אבל חושבים לקבל עכשיו את הרב מיפו בתור ראש ישיבה ב„עץ חיים“, ואחרי אריכת ימיו של רבי שמואל ימלא את מקומו גם בתור רבה של ירושלים.

ניבאו וידעו מה ניבאו. ורבי שמואל סלנט, אם כי עיני-הבשר שלו כבר היו סתומות, ראה בעיני-רוחו ברב צעיר זה את יורשו הרוחני וממלא מקומו, ומאז חדלו לדבר בירושלים על דבר הבאת רב זקן מחו"ל, למלא את מקומו של רבי שמואל. הכל ידעו והרגישו כי היורש וממלא המקום מוכן כבר.

דור הולך ודור בא. רבי שמואל סלנט ודורו זכה לראות את שיבוא אחריו, והוא מת במנוחה כי ידע שהשאר רועה נאמן על צאן מרעיתו" (מדרש הרב" — ירושלים תרצ"ז — עמ' י"ט—כ).

"עבד לעם קדוש"

„מאת ד' היתה זאת לי, להיות לעבד לעם-ד' אלה, שרידי-פזורים
ההולכים ומתלקטים לבנות בקודש" (אג' ב, עמ' פ"ו)

א.

„עבד לעם קדוש" — עבדות נאמנה לעם-ד', היא יסודה ובניינה של
הרבנות בישראל, היא המסד והיא הטפחות, ובה גנוז סוד-ברכתה לקרובים
ויכולת-השפעתה על הרחוקים. ומרן הרב זצ"ל אשר חותמו היה „עבד
לעם קדוש על אדמת הקודש" — היה זה בשבילו חותם-אמת, הוא קיים
את הדבר בשלמותו. הוא מילא את תפקידו במידה שאין למעלה הימנה,
אם כי משימה קשה וכבידה עמדה לפניו. כי אם בחו"ל היתה כבר דרך
הרבנות סלולה מדורי דורות, ואף סדרי החיים הכלליים או אי-סדריהם
קבועים היו, הרי בארץ-ישראל באותה תקופת-משבר קשה של תחילת
העליה השנייה, תקופת יאוש ואבדן-דרך בישוב החדש, חוסר-עבודה וזרם-
ירידה, כשהיה צורך לחזק ידיים רפות, לאמץ ברכים כושלות, לעודד את
הכלל ולהגיש עזרה מוסרית ומעשית לפרט — לא קלה היתה דרכו של הרב
כרבה של קהילת יפו — שער העליה — ושל המושבות הנאבקות על
קיומן, שהן גם הקולטות או הפולטות את העולים.

באהבה קיבל הרב את יסורי-א"י, ולא רק שאינו מתאונן על שנקלע
למצבים קשים, אלא להיפך, הוא רואה זכות לעצמו לעמוד לימין המכים
שרשים בנחלת-ד' לסייע להטבת מצבם — „לעבוד ולמשא":

„הנני עבד הנמכר לרבים, לעבוד ולמשא, לעם ד' המתחיל להכות
שרשיו על אדמת נחלתו, בתקות-גאולה וחיים חדשים ורעננים (אגרות
הראיה, ח"א, עמ' ר"מ). „הנני מאושר להיות עבד לעם-ד' היושב ציון,
ואיני רוצה כי אם בכבודם וחטבת מצבם" (שם, עמ' רס"ו).